CHO'LPON SHE'RIYATIDA OZODLIK VA VATANPARVARLIK RUHI

Soatova Madina
TerDPI O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon she'riyatida ozodlik va vatanparvarlik ruhining badiiy talqini tahlil qilinadi. Shoir ijodida erk, milliy uyg'onish, xalq taqdiri, yurt ozodligi, ma'rifat va istiqlol g'oyalari o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'lishi yoritiladi. Maqolada Cho'lpon lirikasidagi xalq obrazi, Vatan timsoli, zulm va qullikka qarshi poetik isyon, ramz va timsollar tizimi, shuningdek, shoirning jadid adabiyoti taraqqiyotidagi o'rni ilmiy asosda ochib beriladi. Cho'lpon she'riyati faqat estetik hodisa emas, balki milliy ongni uyg'otuvchi, vatanparvarlik tuyg'usini shakllantiruvchi ma'naviy-ma'rifiy manba sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: Cho'lpon, jadid adabiyoti, ozodlik, vatanparvarlik, xalq obrazi, milliy uyg'onish, erk g'oyasi, Vatan timsoli, poetik ramz, istiqlol ruhi.

Аннотация. В данной статье анализируется художественная интерпретация духа свободы и патриотизма в поэзии Абдулхамида Сулеймана оглы Чулпана. Освещается взаимосвязь идей свободы, национального пробуждения, судьбы народа, независимости Родины, просвещения и истиқлола в творчестве поэта. В статье научно раскрываются образ народа, символ Родины, поэтический протест против угнетения и рабства, система художественных символов, а также место Чулпана в развитии джадидской литературы. Поэзия Чулпана оценивается не только как эстетическое явление, но и как духовно-просветительский источник,

пробуждающий национальное сознание и формирующий чувство патриотизма.

Ключевые слова: Чулпан, джадидская литература, свобода, патриотизм, образ народа, национальное пробуждение, идея воли, символ Родины, поэтический символ, дух независимости.

Abstract. This article analyzes the artistic interpretation of freedom and patriotism in the poetry of Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cholpon. It explores the interrelation of the ideas of liberty, national awakening, the fate of the people, the independence of the homeland, enlightenment, and the spirit of sovereignty in the poet's works. The article examines the image of the people, the symbol of the homeland, poetic protest against oppression and slavery, the system of poetic symbols, and Cholpon's role in the development of Jadid literature. Cholpon's poetry is regarded not only as an aesthetic phenomenon but also as a spiritual and educational source that awakens national consciousness and strengthens patriotic feeling.

Keywords: Cholpon, Jadid literature, freedom, patriotism, image of the people, national awakening, idea of liberty, symbol of homeland, poetic symbol, spirit of independence.

XX asr boshlaridagi o'zbek adabiyoti millat taqdiri, xalq ozodligi, ma'rifat va istiqlol g'oyalari bilan chambarchas bog'liq holda taraqqiy etdi. Bu davr adabiyotida ijodkor shaxs oddiy badiiy kuzatuvchi emas, balki xalq dardini anglagan, millatning tarixiy qismati uchun kuyungan ma'rifatparvar siymo sifatida maydonga chiqdi. Ana shunday ijodkorlardan biri Abdulhamid Sulaymon o'g'li

Cho'lpon bo'lib, u yangi o'zbek she'riyati asoschilaridan biri sifatida milliy uyg'onish adabiyotida alohida o'rin egallaydi.[1]

Cho'lpon she'riyatining markazida inson erki, Vatan ozodligi, xalqning ma'naviy uyg'onishi va milliy g'urur masalalari turadi. Shoir uchun ozodlik faqat siyosiy tushuncha emas, balki inson ruhining tabiiy ehtiyoji, millat hayotining asosiy sharti, Vatan kamolotining ma'naviy tayanchi sifatida talqin qilinadi. Shu bois Cho'lpon lirikasida erk istagi, qullikka qarshi norozilik, xalqni uyg'onishga chorlash va Vatanga sadoqat motivlari bir-birini to'ldirib boradi. Cho'lpon ijodiy merosida "Uyg'onish", "Buloqlar", "Tong sirlari", "Soz" kabi she'riy to'plamlar alohida ahamiyatga ega. Bu to'plamlarning nomlanishidayoq uyg'onish, poklanish, tong, yangilanish, ruhiy harakat kabi poetik ma'nolar mujassam. Masalan, "tong" obrazi Cho'lpon she'riyatida faqat tabiat hodisasi emas, balki millat hayotida kutilayotgan yangi davr, ozodlik sari intilish, zulmatdan nurga chiqish ramzi sifatida namoyon bo'ladi.[2]

Shoir she'riyatidagi ozodlik ruhi, avvalo, xalq obrazining badiiy talqinida yorqin ko'rinadi. Cho'lpon xalqni tarixning passiv kuzatuvchisi emas, balki ijtimoiy kuch, uyg'onuvchi qudrat, adolat va erk manbai sifatida tasvirlaydi. "Xalq dengizdir, xalq to'lqindir" misrasi orqali xalqning ichki quvvati, harakatga kelganda uni hech qanday kuch to'xtata olmasligi obrazli ifodalanadi.[3] Bu o'rinda dengiz va to'lqin timsollari xalq ruhiyatidagi beqiyos kuchni ifodalovchi ramziy vosita vazifasini bajaradi. Cho'lpon lirikasida ozodlik g'oyasi ko'pincha iztirob,

[1] Abdulhamid Cho'lpon yangi o'zbek she'riyatining asoschilaridan biri, shoir, yozuvchi, dramaturg, tarjimon va adabiy tanqidchi sifatida e'tirof etiladi. Uning 1897-yilda Andijonda tug'ilgani, "Sadoi Turkiston"dagi faoliyati va jadid adabiyotidagi o'rni haqida qarang.

[2] Cho'lponning "Uyg'onish" (1922), "Buloqlar" (1923), "Tong sirlari" (1926), "Soz" (1935) kabi to'plamlari yangi o'zbek she'riyati taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etgan.

[3] "Xalq" she'rida xalq dengiz, to'lqin, kuch va isyon timsollari orqali tasvirlanadi. Bu obrazlar xalqning uyg'onuvchi ijtimoiy qudratini ifodalaydi.

hasrat va ruhiy uyg'onish bilan birga keladi. Shoir ozodlikni tayyor ne'mat sifatida emas, balki kurash, anglash, uyg'onish va fidoyilik orqali erishiladigan oliy qadriyat sifatida talqin etadi. Uning she'rlarida "qullik", "asorat", "zulmat", "ko'lanka", "qora tun" kabi obrazlar mustamlakachilik va ma'naviy qaramlik holatini bildirsa, "tong", "yulduz", "quyosh", "buloq", "bahor" kabi timsollar ozodlik, umid va milliy uyg'onish ma'nolarini anglatadi. Vatanparvarlik ruhi Cho'lpon she'riyatining eng asosiy g'oyaviy yo'nalishlaridan biridir. Shoir Vatanga shunchaki geografik hudud sifatida emas, balki xalqning tarixiy xotirasi, ajdodlar merosi, millat ruhi va kelajak orzulari mujassam bo'lgan muqaddas makon sifatida qaraydi. "Go'zal Turkiston" she'rida Vatan obrazi iztirobli, ammo umidli ruhda tasvirlanadi. Shoirning "Qo'zg'al, xalqim" degan da'vati badiiy chaqiriq bo'lish bilan birga, milliy uyg'onishga qaratilgan kuchli ijtimoiy murojaatdir.[4]

Cho'lpon vatanparvarligi balandparvoz shiorbozlikdan iborat emas. Aksincha, u xalqning real fojiasi, tarixiy alam va ijtimoiy adolatsizliklarni chuqur his etishdan tug'iladi. Shoir Vatan dardini o'z shaxsiy dardi sifatida qabul qiladi. Shu jihatdan uning lirik qahramoni o'zini xalqdan ajratmaydi; u xalq bilan birga iztirob chekadi, xalq bilan birga umid qiladi, xalq bilan birga ozodlikka intiladi. "Buzilgan o'lkaga" she'rida Vatan manzarasi orqali xalq boshiga tushgan tarixiy fojea tasvirlanadi. Undagi xarob o'lka, ingrayotgan buloqlar, sokin tog'lar, yo'qolgan yigitlar va mahzun tabiat manzaralari oddiy peyzaj emas, balki mustamlaka zulmi ostida ezilgan yurtning poetik obrazidir. Cho'lpon tabiat tasviri orqali jamiyatdagi ruhiy tushkunlikni, xalqning ichki og'rig'ini, millatning uyg'onishga muhtoj holatini yoritadi.

[4] "Go'zal Turkiston" she'rida Vatan fojiasi, xalqni uyg'onishga chaqirish va ozodlik istagi kuchli poetik ohangda ifodalangan.

Shoir she'riyatida Vatan va xalq tushunchalari ajralmas birlikda talqin qilinadi. Vatan xalq bilan tirik, xalq esa Vatan orqali tarixiy mazmun kasb etadi. Cho'lpon uchun Vatan ozod bo'lmasa, xalq ham erkin yashay olmaydi; xalq uyg'onmasa, Vatan ham ravnaq topmaydi. Shuning uchun uning she'rlarida vatanparvarlik faqat sevgi tuyg'usi emas, balki mas'uliyat, jasorat, fidoyilik va uyg'onish chaqirig'i sifatida ifodalanadi. Cho'lponning ozodlik haqidagi qarashlari jadidchilik harakatining ma'rifiy g'oyalari bilan bevosita bog'liq. Jadid adabiyotida millatni uyg'otish, ilm-ma'rifatga chorlash, xalqni jaholatdan chiqarish, milliy ongni shakllantirish asosiy vazifalardan biri bo'lgan. Cho'lpon ham ozodlikni ma'rifatdan ajratmaydi. Uning nazarida milliy erkinlik avvalo tafakkur erkinligi, ruhiy uyg'onish va o'zlikni anglashdan boshlanadi.[5]

Shoir lirikasidagi poetik ramzlar tizimi ham ozodlik va vatanparvarlik g'oyalarini kuchaytirishga xizmat qiladi. Masalan, "yulduz" obrazi yo'l ko'rsatuvchi ma'naviy nur, "tong" yangi davr, "buloq" poklanish va hayot manbai, "bahor" yangilanish, "qush" erkinlik, "zanjir" va "kishan" esa qullik ramzi sifatida talqin qilinadi. Bu obrazlar orqali Cho'lpon bevosita aytish qiyin bo'lgan ijtimoiy fikrlarni ramziy-badiiy shaklda ifodalaydi.

Cho'lpon she'riyatining yana bir muhim jihati shundaki, unda ozodlik g'oyasi insoniy qadr-qimmat masalasi bilan bog'lanadi. Shoir uchun erkinliksiz inson to'laqonli yashay olmaydi. Erksizlik inson ruhini sindiradi, tafakkurini cheklaydi, millatni tarixiy harakatsizlikka mahkum etadi. Shu sababli Cho'lpon lirikasida ozodlik istagi insoniylikni tiklash istagi sifatida ham talqin qilinadi. Cho'lponning badiiy mahorati shundaki, u ijtimoiy-siyosiy mazmundagi g'oyalarni quruq nasihat yoki shior shaklida emas, balki kuchli lirik kechinma, obrazli tasvir

[5] Jadid matbuoti Turkistonda milliy ongni shakllantirish, xalqni jipslashtirish va mustaqillik g'oyalarini anglatishda muhim ma'rifiy maktab bo'lgan; bu jarayonda Cho'lpon kabi ma'rifatparvarlarning xizmati alohida ta'kidlanadi.

va musiqiy ohang orqali ifodalaydi. Uning she'rlarida yurak iztirobi, ruhiy hayajon, ichki monolog, murojaat va savol-javob usuli keng qo'llanadi. Bu esa she'rning ta'sirchanligini kuchaytiradi hamda o'quvchini bevosita fikrlashga, his qilishga, uyg'onishga undaydi.

Shoirning vatanparvarlik ruhidagi she'rlarida murojaat usuli alohida o'rin tutadi. U goh xalqqa, goh yulduzga, goh Vatanning o'ziga, goh tarixga murojaat qiladi. Bunday usul she'rga dramatik ruh bag'ishlaydi. Natijada lirik matn oddiy tasvir emas, balki xalq va tarix oldidagi ichki hisob, ma'naviy da'vat, yurak hayqirig'i darajasiga ko'tariladi. Cho'lpon ijodida milliy uyg'onish va ozodlik g'oyalarining kuchli ifodalanishi sababli uning adabiy merosi uzoq vaqt davomida biryoqlama baholangan, ayrim davrlarda esa taqiqlangan. Biroq istiqlol davrida Cho'lpon ijodiga xolis va ilmiy yondashish imkoniyati yuzaga keldi. Bugungi kunda uning she'riyati milliy adabiyotimizning eng muhim ma'naviy manbalaridan biri sifatida o'rganilmoqda.[6] Cho'lpon she'riyati bugungi avlod uchun ham katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Chunki unda Vatanga muhabbat, millat taqdiriga befarq bo'lmaslik, erkin fikrlash, adolatga intilish, xalq bilan birga yashash kabi g'oyalar mujassam. Shoirning ozodlik haqidagi poetik qarashlari mustaqillik sharoitida yanada teran ma'no kasb etadi. Bugun Cho'lpon ijodini o'rganish nafaqat adabiy ehtiyoj, balki milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani mustahkamlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning muhim omilidir.

Xulosa qilib aytganda, Cho'lpon she'riyatida ozodlik va vatanparvarlik ruhi o'zaro ajralmas badiiy-estetik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Shoir ozodlikni millatning yashash sharti, Vatanga muhabbatni esa insoniy va fuqarolik burchi

[6] Cho'lpon asarlari va uning ijodi bo'yicha O. Sharafiddinov, N. Karimov, D. Quronov kabi adabiyotshunoslar tadqiqotlar olib borgan. Cho'lpon ijodining ilmiy o'rganilishi haqidagi ma'lumotlar Ziyouz manbasida ham qayd etilgan.

sifatida talqin etadi. Uning she'rlarida xalq obrazi kuch-qudrat manbai, Vatan obrazi esa muqaddas qadriyat darajasiga ko'tariladi. Cho'lpon lirikasidagi ozodlik ruhi, milliy uyg'onish da'vati va vatanparvarlik g'oyasi o'zbek adabiy tafakkurining yuksak namunalaridan biri bo'lib qoladi. Cho'lpon she'riyati bizga shuni anglatadiki, haqiqiy adabiyot faqat go'zallik yaratish bilan cheklanmaydi; u xalqni uyg'otadi, millatni o'zligini anglashga chorlaydi, Vatan taqdiri uchun mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Shu ma'noda Cho'lpon she'riyati ozodlik, millat va Vatan haqidagi mangu poetik da'vatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sharafiddinov O. **Cho'lpon**. Toshkent: Cho'lpon, 1991.
2. Sharafiddinov O. **Cho'lponni anglash**. Toshkent: Xazina, 1994.
3. Karimov N. **Cho'lpon**. Toshkent: Fan, 1991.
4. **Cho'lponning badiiy olami**. Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent: Fan, 1994.
5. Quronov D. **Cho'lpon hayoti va ijodiy merosi**. Toshkent: O'qituvchi, 1997.
6. Jadid adabiyoti va milliy uyg'onish davri bo'yicha ilmiy-tadqiqot manbalari.
7. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
8. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
9. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
10. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-

POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).

11. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.

12. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).